

Coroll. 4^m Actus ille quo intellectus ens rationis format, est actus comparativus et quasi reflexivus, quo comparando conceptum subjecti aliquo modo affecti, v. c. lumine, cum conceptu ejusdem subjecti eo modo non affecti, efformatur conceptus hujus affectionis absentiae quasi alicujus affectionis oppositae, v. c. tenebrae.

ARTICULUS 3.

De primis principiis ex idea entis.

Propositio 8.

Ex notione entis immediate enascuntur principia identitatis, contradictionis, et exclusi medii.

Stat. quaest. 1) Sicut in aliis judiciis analyticis mens faciens analysim subjecti invenit praedicatum, et propter perspectum nexum necessarium assentitur et adhaeret; ita in considerata notione entis mens percipit judicia prima. Quaerimus quatenam sint judicia illa quae ex sola notione entis mens nostra evoluit.

2) Quaestio est de ipso ordine *perceptionis*, i. e. nondum curamus *quanta firmitate* adhaereat mens, sed tantum: quid percipiat.

3) Respondemus: percipi *immediate*, i. e. sine discursu, non per modum conclusionis, sed sponte, statim atque aliqua attentione mens considerat ens.

Prob. 1^a pars (*principium identitatis*). Quum primum mens considerat ens, et in ente videt actum essendi, nequit non percipere identitatem inter ens actuale et ens actu existens; *a.* hoc est iudicium: *quod est, est*, seu: *ens est; e.*

Prob. 2^a pars (*principium contradictionis*). Quum primum mens attendit ad ens et ad actum essendi, atque illud comparat cum non ente (ente rationis), nequit non percipere oppositionem inter ens et non ens; *a.* hoc est iudicium: *ens non est non ens*, seu: *nihil potest simul esse et non esse; e.*

Prob. 3^a pars (*principium exclusi medii*). Quum primum mens oppositionem inter ens et non ens animadvertit, nequit illam non percipere ut tam absolutam quae omne medium et omnem attenuationem excludat; *a.* hoc est iudicium: *quodlibet aut est aut non est; e.*

Schol. Si quaeras *quo ordine inter se* percipiantur haec tria principia; R. Illo ordine quo mox enuntiabantur, nam evidenter prius est percipere identitatem subjecti et praedicati, quam hujus identitatis tantam necessitatem ut repugnet oppositum; et hoc alterum prius est quam percipere impossibilitatem etiam graduum in hac oppositione.

Propositio 9.

In ordine adhaesionis principium identitatis non differt a principio contradictionis, atque ita est omnium primum.

Stat. quaest. 1) Jam quaerimus de ordine *adhaesionis*, i. e. de firmitate mentis in judiciis illis primis percipiendis. Quaestio igitur est, quodnam ex illis prius supponatur absolute certum, ante quod nullum aliud tale sit, ex quo omnia alia suam mutentur absolutam certitudinem ut ex fundamento primo in quo nitantur.

2) Dicimus in priore parte: principium identitatis in hoc ordine adhaesionis, i. e. in quantum *ut vere certum* percipitur, non differre a principio contradictionis, sed esse cum illo plene synonymum, atque indifferenter jam alterum pro altero venire posse.

3) Dicimus in secunda parte: hoc principium identitatis ita perceptum, seu quod idem jam est, principium contradictionis, esse prius principio exclusi medii (et a fortiori ceteris omnibus).

Prob. 1^a pars (*non differt...*). Quum mens adhaeret iudicio: *quod est, est*, ideo adhaeret quia in praedicato distinctius percipit, quod in subjecto confusius, et sensus est: *quod est, prout est, necessario est*; seu: *quod est, dum est, certo est*; — *a.* sic non differt a principio contradictionis nisi in modo quo effertur; *e.*

Prob. 2^a pars (*est primum*). Hoc est primum principium in ordine adhaesionis, virtute cujus ceteris adhaeremus, quo supposito cetera possunt esse certa, quo non supposito nihil potest esse certum, i. e. nulli possumus adhaerere; *a.* talis est principium contradictionis (vel identitatis, quatenus ab illo non differt); *e.*

Ad min. 1) Omnis adhaesio propterea habetur, quia percipitur necessitas iudicii objectivi, seu enuntiabilis; *a.* omnis necessitas fundatur in principio contradictionis (nam omnis necessitas huc redit, ut res, prout est, tam necessario sit, ut nequeat non esse); *e.*

2) Etiam ipsum principium exclusi medii est immediata conclusio principii contradictionis, nam ideo positio entis est negatio non entis quia non potest ens esse simul non ens; *e.*

Objic. 1° Prius percipitur necessitas rei, quam impossibilitas ejus oppositi.—R. *d.* in ordine perceptionis est prius, *c*; in ordine adhaesionis, *n. supp.* (sunt idem).

Objic. 2° Prima veritas certa est: «ego sum».—R. *d.* primum iudicium perceptum, *tr*; prima adhaesio data, seu fundamentum primae adhaesionis, *n.*

Objic. 3° Iudicium negativum est posterius positivo; — et modale posterius simpliciter; — *a.* principium contradictionis est negativum et modale, et principium identitatis est positivum et simplex; *e.* — R. *d. maj.* in ordine apprehensionis iudicii, *c*; in ordine adhaesionis, *n.* — *d. min. 1 part.* formaliter, *n*; materiali enuntiatione, *sd.* necessario, *n*; ordinario et facilius *tr.* ens repugnat non-enti, seu: ens et non ens repugnant identificari...].

Objic. 4° Ante omnem adhaesionem firmam supponitur hoc : « quod est evidens, verum est; » *e.* hoc est primum principium. — *R. d. ant.* supponitur evidentia, *c.*; supponitur cognitum hoc principium, *n.*

Objic. 5° Primum principium adhaesionis est : « *Deus est;* » nam si Deus non esset, nulla veritas objectiva, neque ulla cognitio subjectiva esset possibilis. — *R. n. assert.* — *ad prob. 1 part.* nulla veritas objectiva, *c.* — *ad 2 part.* nulla cognitio subjectiva, *d. i. e.* nisi de facto Deus existeret, nullum subjectum existere posset quod cogitet, *c.*; *i. e.* nisi Dei existentia prius cognoscatur, nulla alius rei cognitio nobis est possibilis, *n.*

Objic. 6° Primum principium est *essentia rei*; nam haec est prima radix omnium proprietatum et actionum rei. — *R. d. assert.* principium ontologicum intrinsecum rei, est ejus essentia (*i. e.* primum et intimum rei constitutum in quo radicantur omnia quae rei insunt), *c.*; primum principium cognitionis in ordine perceptionis nostrae, vel adhaesionis, *n.*

Propositio 10.

Ut principium contradictionis sit universaliter verum, necessaria est notio : « simul ».

Stat. quaest. 1) Kant putat illud « *simul* » esse omittendum, quia principium est universale, quod proin a notione et conditione temporis abstrahere debet; eritque enunciandum : « *praedicatum quod rei repugnat, illi non convenit.* »

2) Haec formula Kantiana vera est ubi agitur de principiis analyticis et necessariis; sed quaestio est de veritatis universalitate.

3) Varie potest enunciari principium contradictionis : « ens non est non ens » — « non ens non est ens » — « ens nequit esse non ens ». — Quaeritur utrum notio « *simul* » necessario in his omnibus et similibus debeat exprimi vel saltem intelligi, ad veritatem principii universaliter sumpti.

Prob. 1^a pars (*de ente in vi participii*). Quaedam sunt indifferentia ad existendum vel non existendum in sensu diviso, et repugnat solum in sensu composito ut existant et non existant; *a.* istum sensum compositum exhibet notio « *simul,* » non vero aliam quamcumque temporis restrictivam conditionem; *e.*

Ad maj. Sensus habetur *compositus*, ubi plures notae intelliguntur unico esse conceptu per modum unius compositi sumendae; *v. c.* homo sedens nequit ambulare; — *sensus divisus*, ubi intelliguntur pluribus conceptibus per modum plurium sumendae; *v. c.* homo sedens potest ambulare.

Prob. 2^a pars (*de ente in vi nominis*). 1) Individua sunt indifferentia ad habendas vel non habendas realitates accidentales, in sensu diviso; — 2) universalialia sunt indifferentia ad varias contractiones ad inferiora sua, in sensu diviso; — 3) utraque non repugnant nisi in sensu composito; — *a.* sensum compositum hunc exhibet notio « *simul;* » *e.*

Ad maj. 1) *v. c.* Joannes potest esse iratus et placatus, currens et jacens; — 2) *v. c.* animal potest esse rationale et irrationale.

QUAESTIO 2.

De ente, ut essentia.

Postquam notam entis in sua notione objectiva communissima inspeximus relate ad inferiora sua, eandem notam jam inspiciamus intime in seipsa, seu in ipsa repraesentatione quam nobis exhibet. Atque ita invenimus conceptus hujus aliquam distinctiorem notionem, qua *ens*, ut nomen dictum, ab *ente*, ut participio verbi essendi usurpato, discernamus; qua distinctione facta, statim *ens ut nomen* seu *essentiam significans*, examini subjiciamus. Sit ergo :

Articulus 1. De notione objectiva entis.

Articulus 2. De essentia.

ARTICULUS 1.

De notione objectiva entis.

Propositio 11.

Ens ut participium significat aliquid actu existens; ut nomen vero significat essentiam realem.

Stat. quaest. 1) Quaeritur in quo consistat essentialis seu formalis nota entis objectivi, seu : quae nota objectiva repraesentetur conceptu entis.

2) Aliqui (Avicenna) respondebant ens esse accidens rerum, cum significet existentiam, quae ab eis potest auferri. — Sed respondebant peripatetici distinguendum esse (ut jam saepius innuimus) duplicem sensum vocabuli *entis*, nam usu potest venire ut participium praesens verbi *essendi*, vel ut nomen verbale ab eodem verbo.

Notiones. *Actu existens*, *i. e.* habens realem actum essendi; habens hic et nunc veram praesentiam suam in ordine physicarum rerum.

Essentiam realem, *i. e.* non fictam chimaericam, sed veram et aptam ad actu existendum.

Prob. 1^a pars (*ut participium*) 1° Haec significatio fundatur in proprietate et rigore verbi « *sum,* » quod absolute dictum significat actuale esse existentiae; *e.*

Prob. 2° Omnia entia actu existentia in hoc similia sunt; *e.* sub hac nota communi objectiva concipi possunt, quae nota erit entis.

Prob. 2^a pars (*ut nomen*). Ens dicitur de omni ente reali, *i. e.* non solum de rebus existentibus, sed de naturis realibus secundum se consideratis, sive existant, sive non (et hoc sensu ens dividitur in decem praedicamenta); — *a.* isto sensu ens non conservat vim participii praesentis; *e.*

Ad maj. Omnes essentiae, sive existant sive non, dummodo sint aptae ad existendum, in hoc similes sunt; *e.* sub hac nota communi objectiva concipi possunt, quae erit nota entis.

Schol. *Quid sit essentia realis.* — R. 1° **ESSENTIA** declaratur 1) *in ordine ad effectus* : id quod est primum et radicale et intimum principium omnium actionum et proprietatum quae rei conveniunt; et *natura* dicitur;

2) *in ordine ad nostrum concipiendi modum* : id quod concipitur rei primo convenire ut illam constituat in suo esse proprio; quod concipitur ut ejus definitio, respondens quaestioni : « quid est? » et *quidditas*, seu *quod quid est* dicitur.

R. 2° **REALE** declaratur 1) *per negationem* : id quod in se nullam involvit contradictionem, neque est mere confictum per intellectum ex oppositis insociabilibus;

2) *per affirmationem* : a) *a priori* : id quod a Deo produci potest, et constitui in esse entis actualis; — b) *a posteriori* : id quod est principium vel radix realium operationum vel effectuum.

Propositio 12.

Ens ut nomen et ens ut participium non significat duplicem notam entis, dividendam aliquam notam communem; sed significat notam entis magis et minus praecisam.

Stat. quaest. 1) Quaeritur utrum ens ut participium et ens ut nomen sint duae notae diversae; an sit una, divisa in duo inferiora.

2) Difficultas est : *si est unus* conceptus, non poterit explicari per aliquam notam magis simplicem quam *entis*; *a.* haec semper aut est participium aut nomen, et quaeritur de nota abstracta ab utroque; — *si sunt diversi* conceptus : jam non est unus conceptus objectivus entis respectu Dei et creaturae possibilis, hominis existentis et hominis possibilis.

3) Respondemus non esse diversos conceptus, neque esse unum in inferiora divisum, sed unum indivisum magis et minus praecisum confusive.

Prob. Ens ut nomen significat id quod habet essentiam realem, abstrahendo ab actuali existentia, quam non negat, sed a qua praescindit; — ens ut participium significat id quod habet essentiam realem, includendo actualem ejus existentiam; — *a.* haec non est alia et alia significatio, sed eadem magis et minus praecisa; *e.*

Coroll. 1^m Confundi non debent distinctio in ens ut nomen et ens ut participium, et distinctio in ens in potentia et ens in actu; — nam ens in potentia dicit essentiam realem abstrahendo ab existentia, non praecisive (sicut ens ut nomen), sed negative, i. e. explicite eam negando.

Coroll. 2^m Ens ut nomen est praedicatum essentiale (praedicatur quidditative) de suis inferioribus; *nam* habere essentiam realem convenit enti reali, estque illi maxime essentiale; — non autem essentiale praedicatum est ens ut participium, nisi de solo Deo.

Coroll. 3^m Ens ut nomen etiam intrinsece includitur in omni conceptu positivae differentiae, aut modi entis realis, *nam* : a) ens est id quod habet realem essentiam, nec requiritur ut haec essentia sit completa vel incompleta, perfecta vel imperfecta, integra vel partialis, sed solum ut sit realis; *a.* tales sunt differentiae... modi...

b) In his omnibus differentiis... modis..., semper reperitur aliquis effectus seu quasi-effectus realis (scilicet constituunt, complent, integrant, distinguunt ens reale), et sunt radices proprietatum vel actionum realium; *a.* hoc nequit intelligi sine inclusione alicujus entitatis.

ARTICULUS 2.

De essentia.

Propositio 13.

Essentias rerum naturalium, saltem quarundam, vere, licet imperfecte, cognoscimus.

Notiones. 1) *Essentia* est id per quod res est id quod est, i. e. nota vel complexus notarum, ex quibus res habet ut sit ista res, et cognoscatur quid sit; quarum vel una sublata, jam non ista res concipiatur esse. — Vocatur etiam quidditas rei.

2) *Essentia* dicitur tum de substantia, tum de accidente, sed minus proprie, sunt enim accidentia minus proprie entia.

3) *Essentia* est vel specifica vel generica, sed minus proprie, nulla enim res est generica tantum, sed semper ad aliquam speciem infimam pertinet.

4) *Essentia* est vel physica, si definitur per partes physicas; — vel metaphysica, si definitur per partes metaphysicas; — utraque essentia est vere realis.

5) *Rerum naturalium* : quarum constitutio ab intellectu humano non pendet; — nam de *rebus artificialibus* : quarum constitutio ab intellectu pendet, clarum est hominem non ignorare quae ipse excogitavit, v. c. de navi, aratro, clave, horologio... vel de essentiis quae ideis respondent arbitrarie compositis. — *Saltem quarundam* : nam concedimus non omnes essentias nobis esse notas, v. c. plantarum et brutorum infimas species.

Stat. quaest. 1) *Locke* negat nos ullius essentiae cognitionem habere, sed tantum verba quibus, ad majorem facilitatem et breviter sermonis, rerum particularium concretarum classes varias, quasi catalogos, indicamus; unde et ipsa definitio non sit nisi unius vocis explicatio per plures voces alias. — Hunc sequuntur *positivistae* dicentes nihil nisi facta et phaenomena externa a nobis cognosci.

2) Confundenda non est haec thesis cum thesi logices contra nominalistas : ibi quaerebatur de objecto formali-ideae, utrum ideam universalem, v. c.

arboris, haberem; — hic quaeritur potius de objecto materiali, utrum definiens v. c. arborem : « substantiam corpoream viventem non sentientem » reipsa id exprimat quod arboris essentiam objective constituit.

3) Cfr. *S. Thom.* qq. disp. de pot. q. 9. a. 2. ad 5.

Prob. 1^a pars (*vere cognoscimus*). 1° Teste experientia, habemus de rebus saltem pluribus, conceptus qui sint 1) immutabiles (semper easdem notas ut iisdem rebus proprias exhibentes), — 2) qui rerum constituenta, sive metaphysica sive physica, satis clare et distincte repraesentant, — 3) qui exhibent reales differentias quibus inter se discrepent rerum naturae; — *a.* hi sunt conceptus vere exhibentes realem objectivam essentiam rerum; *e.*

Prob. 2° Essentias per genus et differentias explicamus; *a.* genus et differentiae non sunt opus inane mentis nostrae; sed sunt notiones universales abstractae, quae idipsum exhibent quod rebus inest, sola individuatione neglecta; *e.*

Maj. concedit Locke; — Min. cfr. logic. de univers.

Prob. 3° Id quod attingitur per inductionem proprie dictam, sufficienter variatam, rite factam, vere et certo cognoscitur; *a.* plures essentias sic attingimus; *e.*

Ad maj. cfr. logic. — Ad min. Per experientiam attingimus *phaenomena externa*, omnimode variatis adjunctis; — inde per principium causalitatis concludimus *proprietas et vires*; — dein ex variis proprietatum et virium complexibus, ope ejusdem principii causalitatis seu rationis sufficientis, concludimus *naturas* quae sint eorum fundamenta et principia.

Prob. 2^a pars (*imperfecte*). Imperfecta est cognitio quae non intuitiva, sed discursive composita ex alienis notis; *a.* talis est nostra cognitio essentiarum; *e.*

Ad min. Essentias non intrinsece in seipsis videmus, sed ex effectibus per *phaenomena externa* manifestatis arguimus et concludimus.

Objic. 1° Ex *phaenomenis* cognoscimus quae proprietates hic et nunc in ente habeantur, non vero utrum illae sint essentiales. — *R. d.* ex *phaenomenis* aliquibus, inductione insufficiente, *c*; ex multis et variatis, inductione rite facta, *n.*

Objic. 2° Ex inductione novimus tantum proprietates oriri vel ex essentia vel ex lege physica superaddita essentiae; sed inter duo haec distinguere non possumus. — *R. d.* saepe, *c*; semper, *n.* (v. c. si repugnat dari talem legem nisi in tali natura; — animam cogitare nisi sit simplex et spiritus).

Objic. 3° In inductione praesupponitur, ut verus, conceptus objectivus essentiae; *a.* hic inductione probatur hujus conceptus objectivi veritas; *e.* per circulum vitiosum. — *R. d. maj.* conceptus objectivus, i. e. objectum formale hujus conceptus, in abstracto, *c*; i. e. objectum materiale, in concreto, *n.* — *c. d. min.* inductione probatur veritas objecti formalis, in abstracto, *n*; materialis in concreto, *c.*

Objic. 4° Essentiae metaphysicae non sunt objective reales. — *R. d.* quoad modum quo repraesentant, *c*; quoad id quod repraesentant, *n.*

Propositio 14.

Omne ens suam habet essentiam, quam amittere nequit. immutabilem, indivisibilem, necessariam, aeternam, infinitam; sed sensu plane diverso atque eadem attributa de Deo praedicantur.

Stat. quaest. 1) *Omne ens* : consideratum in ordine ideali, abstrahendo ab ejus existentia in ordine reali.

2) *Sensu diverso* : quod non attendentes ontologistae, concludunt suam sententiam : essentias esse identicas cum Deo, neque a nobis cognosci posse nisi ex intuitione Dei, licet imperfecta.

Prob. 1^a pars minutim. *Quoad 1^m (habet suam)*. Essentia est id quo ens est id quod est, seu : per quod ens est istud ens; *e.* ens sine essentia esset simul ens et nullum ens.

Quoad 2^m (nequit amittere). Ens sine sua essentia jam non esset istud ens; *e.* si suam essentiam amitteret, jam non ipsum ens illam amitteret, sed ipsum cessaret esse, et aliud fieret ens, aliam habens essentiam; *e.*

Quoad 3^m (immutabilem). Essentia est complexus notarum sine quibus istud ens nec esse nec concipi potest; *e.* si essentia mutaretur, jam non istud ens esset vel conciperetur, sed aliud ens; *e.*

Quoad 4^m (indivisibilem). Essentia est complexus notarum quae omnes simul constituunt hoc ens; *e.* si essentia divideretur, jam non haberetur istud ens, sed alia entia quae possint ejus esse elementa; *e.*

Quoad 5^m (necessariam). Essentia est complexus notarum quae ens istud constituunt; *e.* si ens istud est ens reale (i. e. non : ens rationis involvens contradictionem), ejus essentia non potest non illud constituere *ut aptum existendi*.

Quoad 6^m (aeternam). Nunquam coepit esse verum, nec unquam cessabit, hujus entis notas constitutivas esse illas omnes simul et non alias; et ita intelligebatur a Deo; *e.*

Quoad 7^m (infinitam). Essentia est complexus notarum...; *a.* iste idem complexus potest in infinite multis individuis repeti; *e.*

Prob. 2^a pars (*alio sensu*) **minutim.** *Quoad 1^m (suam)*. Essentia potest haberi : a) participata vel imparticipata ab alio, cujus sit imitatio; — b) recepta vel irrecepta ab alio qui eam communicet, seu : qui ejus sit causa; — *a.* Dei essentia est imparticipata et irrecepta; — entium, est participata et recepta; *e.*

Quoad 2^m (inamissibilem). Essentia potest esse inamissibilis in ordine reali, vel in ordine ideali, seu in sensu composito; — *a.* Dei essentia est inamissibilis in ordine reali, seu absolute; — entium, in ordine ideali, seu in sensu composito; *e.*

Quoad 3^m (immutabilem). Essentia est immutabilis improprie (quae non possit incipere vel cessare esse eadem), — vel proprie (quae eadem manens, varios non accipiat successive modos accidentales); — *a.* Dei essentia est improprie et proprie immutabilis; — entium, improprie tantum.